

LITT OM DOKUMENTET.

Denne gamle "skulefundassen", er skriven for å organisere skuleverket i Askvoll. Det er soknepresten, Fridrich Arents, som i 1743 er initiativtakar.

Dette skrivet gjev mange interessante detaljar om korleis dei løyste ulike problem når organisert undervisning for alle skulle opprettast.

Det var Værlandet skule som fekk kopi av dette dokumentet tilsendt frå Statsarkivet i Bergen. Ein av lærarane der, Gunn Leite, hadde saman med klassen arbeidd med dansketida som oppgåve. Dei tok kontakt med statsarkivet for å høyre om dei hadde noko stoff som kunne vere aktuelt, og fekk då tilsendt nemnde dokument. Skulekontoret distribuerte vidare ein kopi til alle skulane.

Dersom andre har lyst til å prøve å lese gotisk handskrift, kan dei samanlikne bokstavane/teksten på dei stadane der ein har teke med kopi av originalen. Ver merksam på at bokstavane f,h og s kan skrivast nokså likt, og at v,r og den andre forma av s også kan vere vanskeleg å skilje. Bokstaven d er skriven open. Bokstaven e ser ut som ein gamaldags n, og i bokstavkombinasjonen de, er e ofte berre ein liten krøll.

Nokre opplysningar om teksten:

I dokumentet er det ein del skrivefeil, t.d. substandtiv utan stor bokstav. Desse feila er ikkje retta. Normalt vart substandtiva på den tid skrivne med stor bokstav, men her er svært mange skrivne med liten bokstav.

Talet 2de skal lesast "tvende".

Bak nokre av dei uvanlege orda er ført i hakeparentes [] den meir vanlege, norske tydinga.

Våren 1994,
Ragnar Bull.

Skole - Verkets

Indrettelse

udi

Aschevolds Præstegield

Reguleret og Fastsadt

Anno 1743.

Efter kongel. allernaadigst udgangne Placat og anordning dateret Christiansborg ..(?) 5 Maij 1741 haver ieg Friderich Arentz, Sogne-Præst til Aschevolds Præstegield i Bergens - Stift tilligemed underskrevne Dannemænd [dvs. dei som er med å danne] af hvært Sogn i bemældte Præstegield i dend Hellige og Tre-eeenige Guds navn fastsadt Skoele-væsenet udi mit allernaadigst anbetroede Præstegield Aschevold paa efterfølgende maade

1)

Dette Præstegield ere delt i 4 Sogner bestaaende ungefæhr [omlag] af 325 Mand, som ere boesiddende, hvoraf nogle holder 2 Tienere, andre 1, andre ingen, saa at Tienere af Dreng og Piiger, der nyder visselig Løn, kand beløbe sig ungefæhr 400 i Tallet.

2)

I henseend til Skoelebørnenes Tall og Landts situation behøves 4 Skoelemestere, een for hvert Sogn, og flere at lønne vilde blive for bekosteligt, saa og unødvendigt, naar ikkun disse 4 vil beopagter [passe] deres Embede og plight, som Sognepræsten bør have nøye indseende med.

3)

Saa att mand til dette vigtige Værk, kand faa duelige subjecte, og at samme med Lyst og nidkierhed uden kiedsommelighed, kand forrette det de ere kaldet til, kand hver Skolemester eij mindre gives i Løn end 15 Spd aarlig, hvormed hand hverken for siine holdne forsamlinger eller undervisninger har noget viidere at prætere [krevjast av han], uden hvad for at regne og skrive efter Skoele-instruxen kand gives. Saa og hvad formuende og meere bemidlete vilt gratificere [lønne] en Skolemester med, naar hand har merket hans fliid med siine Børns undervisninger.

4)

Til dette Salarium [løn] at udbringe maae svares, at hver boesiddende Skatte-Bonde 8 Sh Danske, at hver Huusmand som selv har Huus, og er ellers rørig at fortiene 6 Sh, af hver Tieneste-dreng, hvad enten han er fremmed eller Bondens egen Søn 4 Sh, af hver Tienestepiige hvad enten hun er fremmed eller Datter 2 Sh, paa saadan maade kommer de store Sogne de smaa til hielp og dend eene bær dend andens Byrde med ham.

5)

Hertil bør og contribuere de, som enten nogen betrivning eller Handel kand have og her i Præstegieldet befindes. Saasom Sognepræsten 3 Rd, Fogeden /: om han sig her opholder :/ 3 Rd, Klokeren 3 ..(?) Danske(?), gæstgieveriet Kaarsund 3 ...(?), gæstgiveriet Søvesund 2 ..(?), Øltapperiet Staveneshet 1 ..(?)

6)

Efter Skoele Forordningen af 23 January 1739 falder Lyse-pengerne til Skole-Cassen, enhver Kirke-Eijere betaler af hver Kirke, som hand i høystbemældte allernaadigste Forordning er bleeven ansadt for, nemlig af Hoved-Kirken Aschevold, Lysepenge efter Kirke-stoelen og Skoele-Skatt efter Forord: 2 Rd 3 Sh(?) af Wilnes annex-Kirke 1 Rd 8 Sh. Af Øens annex-Kirke 1 Rd 1 (?) 8 (?), Af Hyllestad annex-Kirke 1 Rd 1 f (?) 8 Sh.

7)

Af hver Persohn, som begiærer troelovelse giives 8 Sh Danske, og saa fremt de ere saa formuend, at begiære Sogne-Præsten i deres Huus, at giøre de forretning, betales 1 Sh (?).

Liigeleedes svares af Børnedaap 4 Sh.

8)

Tvende gange om aaret vid Fastelavens og Micletiider ombæres en Tavle i hver Sogns- Kirke, hvortil intimation [innleiing] tilforne bør at skee af Præsten.

9)

Saaleedes kommer og til Skoele-Cassens nytte muletepenger [bøter]: Saasom helligdagsbrøde, arbitraire [vilkårleg] mulet for Eedr(?) og Bander, og alle de forseelser, som vel ej fortiene enten verdslig jurisdiction eller aabenbare Kirke-disciplin, eller dog en slige censur af Præsten og Medhielperne, at saadanne efter Sagens beskaffenhed muletere til Skoele-Cassen.

10)

Til disse pengers inddriivelse, ordineres 2de gode og vederheftige Mænd i hvert Sogn, som maa holde en rigtig Bog over all indtægt, men Sogne-Præsten holder dertil almindliige Cassa-Bog. Og som nogen møije falder Cassererne, og de ej nyder noget for denne umage, da bliiver de hvert 3de aar med nye omvexlede, som ere gode og duelige Mænd, saa det Byrde ej skalt hviile paa nogle allenne, dog bliiver Præsternes Medhielpere herudi forskaanede, saasom de har nok at bestille alligevel.

11)

Til incassationens Lettelse tillyses af Sogne-Præsten 2de Tiider, paa hvilke de svarende har at indfinde sig hos Cassererne enten i deres eeget huus eller paa visse steder i sognene, som for meenige sognemænd og ungdom kand være best beleiglig at møde til, da dend halvedeel til hver Tiid bør erlegges, og saa fremt nogen resterende findes efterat sidste Termin har været paalyst, haver Cassererne frihed efter dend Kongeanordning af 1741, dends 4art., at udpante dem, som deres andre ej i rette tiide betaler, da de tillige kand søge erstatning for deres umage hos dend skyldige: Skulde Cassererne efter et fierding aars forløb efterat Terminerne ere forfaldne have negligeret denne inddriivelse, kommer det paa deres eget ansvar, som en eegen Credit de selv har bevilget.

12)

Alle af Sognene indcasserede Penge bliver i en almindelig Casse forvarede med 3..(?) Lukkelse, hvoraf Sogne-Præsten har dend eene; de andre 2de bliiver for de nærmeste Casserere, og ikke uden Betaling skeer til Skolemesterne eller nogen anden nødvendig udgift skal gøres, maa aabnes, da det i dend almindlige Cassa-Bog anføres, og de qviteringer ved Dag og Datum mentioneres [føres].

13)

Skulde Cassen naar de nødvendige udgifter er skeed (?), have noget anseeligt i beholdning, bør Sogne-Præsten med Cassererne overlegge, om det ikke paa interesse [rente] kunde udlaanes, at Cassens Revencier [her:pengar] paa saadan maade kunde formeres.

14)

Alle(?) ved Skole-Cassen forefaldende Regnskaber maa inden aarets udgang være afgjortte, eller i det lengste førend dend forste Termin af følgende aar skalt incasseres, da Sogne-Præsten med alle Casserere og Skolemestere ere forsamlede paa dend stad, hvor dend almindelige Cassa er bestaaende: Paa hvilken tiid andre Casserere bliiver og udnævnedes og udi Cassa-Bogen mentionerede [innførte], naar de forrige har fuldendt deres Bestillingstiid efter dend 10de Post.

15)

Som ingen visse Skole-Huuser paa disse steder kand anrettes, bør Skoelimesteren være omgaande [reise rundt], og hos Bønderne holde Skoele for alle Børn, der i nærværelse kand forsamles. Naar hand da i nogle uger har været hos een Bonde, da i andre uger igien hos enanden, og saa fort [og så videre], og hvor hand saaledes holder skoele der flytter Børnene efter, som med Kost af deres Forældre eller Formyndere ere forsynede [forsynte].

16)

Skolemesterne som omgaae, at læse, nyder Kost og Seng hos bønderne, medens de oppholder sig paa den gaard hvor de holder Skole.

17)

Skolemesterne skalt holde skole hvor de forlanges, og ungdom af dend alder findes, som til undervisning er moden. De skalt og holde skoler alle Tiider om aaret med at lære og underviise, saa ofte leilighed er at kunde holde ungdommen fra andet arbeide til dette.

18)

Skolemesterne skalt og alle de hellige Dage, da ingen Gudstieneste i det Kirke-Sogn falder, holde Forsamlinger i Sognet, som neste prædikke dag forhen (?) tillyses af prædikestolen, paa hvilken Sted samme Forsamling skalt skee(?); hvor da baade gifte og ugifte, baade unge og gamle indfinder sig. Naar Folket er sammen kommed; læses af Skolemesteren først en Bøn om Guds naadige nærværelse, og dend hellige-Aands oplysende gaver, nernest finner hand een af Dagens forordnede Kirke-Salmer, hvorpaa hand læser fore Evangelii forklaring af Møllers, Brockmands eller dend Lille Franchens Postill, naar dette er skeed, giver hand en kort examen blandt de unge, hvad de har lært af forklaringen, og siiden, overhøres Børne-Lærdommen og sluttet alting med sang og Bøn.

19)

Som eendel af disse Districter ere commodere [behaglige] end andre, eendel i stæder ere meeget møisomme og besværlige, saasom Suulen og Bue-landet, da paa det baade Møyen og Belønningen kand være liige blandt alle Skolemestere, da bør de at alternere [skifte] med hverandre i alle disse Sogner og Districter; hvoraf tillige haver dend fordeel, at i cateckisationer [læresamtaler] ungdommen ej altid skalt henge i sammen ord men vennes til at bruge eftertanke ved forandnevnte Gøremaal. Dog skalt det ej være formennet(?), at naar nogle almues Mænd, ere forlangende maa en(?) dend eene med dend anden af disse Skoelimestere(?) til deres Børns undervisning, skalt det ej nægtes dem, naar de det af Sogne-Præsten forlanger, hvis ordre Skolemestere maa altid rette sig efter, og som dend der bør have dend største indseende med Skole-væsenet.

20)

Som Stederne ere her adspredede og mange og mange reiser falder for en Skolemester til vands at gjøre, da haver almuen at flytte ham hen på de assignerede [anviste] steder fra et til et andet.

21)

Skulde nogen være forsømmelig mod forhaabning uden lovlig forfald modvillig, at holde deres Børn fra Skole, naar det af Præsten bliiver paalyst(?), eller lade dem glemme det de have lært, da skalt forfares med dem efter Skole Forordningen af 1739 ..(?) 17 artikkel.

22)

Saasom til dette saa høyt fornødne Verck behøves dyktige Skolemestere, men her er ej andre, mueligen ogsaa andre ej heller kunde antage de conditioner [vilkår] end disse, som er Boude-

Vante [båtvante](?), da udvelges de beste og bequemmeligste blandt Meenighederne, som for nærvareende tiid ere at finde: Mathias Zitxelov, succederende [etterfølger] Klocker til Aschevold, Peder Olsen Leervog, Arne Olsen Hoevig.

Da mand siiden aarlig blandt Conformatos [konfirmantane] kand udvelge andre bequemme, og alle tiider af dem have som et Seminarium [lærarkurs], hvoraf deres sted kand suppleres, som enten ved Døden eller anden Forandring afgaar.

Saaledes efter given ordre reguleret og fastsadt, samt under Høyøvrigheds nærmeere adprobaton [godkjenning] og Confirmation [stadfesting] forrettet paa Aschevolds Præstegaard af 10. Junij Ao [Anno] 1743.

Friderich Arentz.

Tre Rigsdaler tilsvares af

Hans Friis Nagel

Ola Pedersen(?) Johannes Berthelsen Christen Samuelsen
Askevold. Giærde Ulvig(?)

Hans Hansen Peder Ingebri..(?) Johannes Johnsen
Øie(?) Hyllestad Ytre-Berge

Jens Alden Ola Bendersen(?)
Hansen Vilnes.

[til Guds ære]

Forestaaende af Sogne-Præsten til Aschevolds Præstegield Velærverdige og Høilærde, Hr. Friederich Arentz tilligemed udnævnte Mænd udi bemelte Aschevolds Kald paa den gandske(?) Almues Vegne forfattede, underskrefen og forseglede Forretning over Skole-Væsenet og Skole-Cassenslige(?) Indrettelse udi bemelte Præstegield, i allerunderdanigste Forordning af 5te Maji 1741 bliver, som i alle Maader velgrundet og vel overveijet, hermed paa Hans Excellence Hr Stiftbefalings-mandens og egne Vegne fuldkommelig approberet [godkjent] og confirmeret [stadfesta], saa at den stedse og for efterkommende Tiid skal være og blive en bestandig Regel og Rettesnor for Skole-Væsenet udi meerbemelte(?) Aschevolds Kald; Thi bør nu værende og efterkommende Sogne-Præster have Indseende, at dette saa Guselige og høyst nødvendige Verk fremdeles tilbørligen bliver istandsadt og bestandig vedligeholdet, uden mindste Forrykkelse, alt efter foranførte Forretnings [anvisning, forklaring, avtalt oppsett] Indhold og Formeld. Penge er af de udnævnte Forstandere aarligen rigtig indcasseret. Skoleholderne deres fortiente Løn rigtig betalt, med videre Skole-Væsenet vedkommende, Skole-Cassen bestandig conserveret (?), og saa vidt mueligt er, formeret saa og Ungdommen, i sær de fattige Børn, udi Deres(?) Christendoms Kundskab og Lærdom med videre forsvarligen underviiste og oplærte, saaledes som enhver(?) Vedkommende for Gud og den Høye Øvrighed agter at forsvare, hvortil den Grundgode Gud forleene(?) Naade, Lykke og Velsignelse!

Bergens Bispegaard ..(?) 28de Julii Ao 1743

Efter Kongl. Allernaadigste Befaling paa Hans Excellence Hr. Stiftsbefalingsmand ..(?)
Møinichens og Egne Vegne
Ole (?) Hornemann